

פרשת בא התשע"ט

adk1010@gmail.com

הרב ארי דוד קאהן

1. שמות פרק י, כא-כט

(כא) ויאמר ה' אל-משה נטה ידך על-השמים. ויהי חושך על-ארץ מצרים וימש חושך: (כב) ויט משה את-ידו על-השמים ויהי חושך-אפלה בכל-ארץ מצרים שלשת ימים: (כג) לא-ראו איש את-אחיו ולא-קמו איש מתחתיו שלשת ימים ולכל-בני ישראל הנה אור במושבבתם: (כד) ויקרא פרעה אל-משה ויאמר לכו עבדו את-ה' רק צאנכם ובקרכם יצג גם-טפכם ילד עמכם: (כה) ויאמר משה גם-אתה תתן בידנו זבחים ועלת ועשינו לה' אלהינו: (כו) וגם-מקננו ילד עמנו לא תשא אל פרעה כי ממנו נקח לעבד את-ה' אלהינו ואנחנו לא-נדע מה-נעבד את-ה' עד-באנו שמה: (כז) ויחזק ה' את-לב פרעה ולא אבה לשלחם: (כח) ויאמר-לו פרעה לך מעלי השמר לך אל-תסר ראות פני כי ביום ראתך פני תמות: (כט) ויאמר משה בן דברת לא-אסף עוד ראות פניו: פ

2. שמות רבה (וילנא) פרשת בא פרשה יד סימן ב

ויט משה את ידו על השמים ויהי חושך אפלה, מהיכן היה החושך ההוא, רבי יהודה ורבי נחמיה, רבי יהודה אומר מחושך של מעלה, שנאמר (תהלים יח, יב): 'ישת חושך סתרו סביבותיו ספתו. רבי נחמיה אומר מחושך של גיהנם, ... כף הרשעים, שנאמר (ישעיה כט, טו): 'והיה במחושך מעשיהם, לפיכך הקדוש ברוך הוא מכסה עליהם את התהום שהוא חושך, שנאמר (בראשית א, ב): 'וחושך על פני תהום, זה גיהנם. הני אומר חושך שבא על המצרים מתוך גיהנם היה.

3. מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דויהי פרשה ד

ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל ויהי הענן והחושך, הענן אל ישראל והחושך אל מצרים מגיד הכתוב שהיו ישראל נתונים באורה ומצרים באפלה שנ' לא ראו איש את אחיו ולא קמו איש מתחתיו שלשת ימים (שמות י כג). וכן אתה מוצא לעתיד לבא הרי הוא אומר קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה' עליך זרח (ישעיה ס א) מפני מה כי הנה החושך יכסה ארץ וערפל לאומים ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה. ולא עוד אלא כל מי שהוא נתון באפלה רואה כל מי שהוא נתון באורה שהיו מצרים שרוים באפלה רואים את ישראל שהיו נתונים באורה אוכלים ושותים ושמים והיו מזרקים בהם בחצים ובאבני בליסטרא והיה המלאך והענן מקבלן שנ' אל תירא אברם אנכי מגן לך שכרך הרבה מאד (בראשית טו א) ואומר מגיני וקרן ישעי משגבי ומנוסי מושיעי מחמס תושיעני (ש"ב = שמואל ב' = כב ג) ואומר מגן הוא לכל החוסים בו (שם / שמואל ב' כב / לא): ולא קרב זה אל זה כל הלילה, מגיד הכתוב שהיה המצרי עומד ולא היה יכול לישב יושב ולא היה יכול לעמוד פורק ואינו יכול לטעון טוען ואינו יכול לפרוק מפני שהוא מש באפלה שנאמר וימש חשך.

4. מכילתא דרבי ישמעאל בא - מסכתא דפסחא פרשה יב

והיה כי יאמרו אליכם בניכם בשורה רעה נתבשרו ישראל באותה שעה שסוף התורה עתידה להשתכח ויש אומרים בשורה טובה נתבשרו ישראל באותה שעה שהן עתידים לראות בנים ובני בנים להם שנאמר ויקוד העם וישתחוו וגו' למה השתחוו משום שנאמר וחמושים עלו בני ישראל אחד מחמשה וי"א אחד מחמשים וי"א אחד מחמש מאות עלו ר' נהוראי אומר העבודה ולא אחד מחמש מאות עלו שנאמר רבבה כצמח השדה נתתיך וגו' (יחזקאל טז ז) וכתוב ובני ישראל פרו וישרצו (שמות א ז) שהיתה אשה אחת יולדת ששה בנים בכרס אחד, ואתה אומר אחד מחמש מאות עלו, ואימתי מתו בשלשת ימי אפלה שנאמר לא ראו איש את אחיו שהיו קוברין מיתיהן והודו ושכחו שלא ראו אויבים ושכחו במפלתם.

5. רש"י שמות פרשת בא פרק י פסוק כב

ויהי חושך-אפלה: שלשת ימים. חושך של אפל, שלא ראו איש את אחיו אותן ג' ימים. ועוד שלוש ימים אחרים חושך מכפל על זה, שלא קמו איש מתחתיו – יושב אין יכול לעמד, ועומד אין יכול לישוב; ולמה הביא עליהם חושך? שהיו בישראל באותו הדור רשעים ולא היו רוצים לצאת, ומתו בשלושת ימי אפלה, כדי שלא יראו מצריים במפלתם ויאמרו, אף הם לוקים כמונו. ועוד, שחפשו

ישראל וראו את פליהם³, וכשִׁצְאוּ וְהָיוּ שׁוֹאֲלִים מֶהֵן וְהָיוּ אוֹמְרִים אֵין בְּיַדְנוּ כָּלֹם, אוֹמֵר לוֹ, אָנִי רְאִיתִיו בְּבִיתִי, וּבְמָקוֹם פְּלוֹנִי הוּא:

6. **פירוש ר' עובדיה מברטנורא על רש"י (עמר נקא) שמות פרשת בא פרק י פסוק כב**
ולמה הביא עליהן חשך וכו'. קשה מה זה שואל רש"י למה הביא עליהן חשך יותר משאר מכות. י"ל שקשה לו דמכיון דכל המכות כולן באו לבעבור הראותך את כחי ולמען יראו אשר יפלא ה' בין מצרים ובין ישראל למה הביא עליהן מכה זו שלא היו יכולין להבחין בה אם ישראל לוקין כמותם אם לאו כיון שנחסרו המאורות ולא ראו איש את אחיו:

7. **דברי דוד שמות פרשת בא פרק י פסוק כב**
ולמה הביא עליהם חושך. בכל המכות יש טעם במדרש, ורש"י הביא תחילתו לעיל פרשת וארא¹⁴, אלא דהוצרך להביא כאן בפירוש טעם זה, דקשה בזה: מנין היו המצריים יודעים שלישאל אין חשך, מה שאין כן בשאר מכות ראו ההבדל. ותירץ דבכוונה היה באמת כן כדי שלא יראו מצריים מיתת רשעי ישראל. ועוד שבודאי ידעו ההבדל מחמת שיגידו ישראל כליהם במקומותיהם באותן הימים. וכיון שהביא רש"י אחר מה שכתב שהיו שני מיני חושך, משמע דלכוונה זו היה כן לפי שיש שני טעמים, האחד חושך הראשון דהיינו משום טעם הראשון דדי בזה חושך שאינו מוכפל. וחושך מוכפל הוא בשביל טעם השני שהיו ישראל נכנסים לחזריהם ולא ישמעו המצריים קול פסיעותיהם מחמת הפסק ממשות החושך:

8. **רש"י שמות פרשת בא פרק י י**
ראו כי רעה נגד פניכם. כְּתָרוֹמוֹ. ומדרש אגדה שְׁמַעְתִּי, כּוֹכַב אֶחָד יֵשׁ שֶׁשָּׁמוּ רְעָה, אָמַר לָהֶם פְּרָעָה, רוֹאֵה אָנִי בְּאֶצְטִגְנִינֹת שְׁלִי אוֹתוֹ כּוֹכַב עוֹלָה לְקִרְאֲתְכֶם בְּמִדְבָּר, וְהוּא סִימָן דָּם וְהָרִיגָה; וְכִשְׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל בְּעַגְלָה וּבִקְשׁ הַקָּב"ה לְהַרְגֵם, אָמַר מִלְּשָׁה בַת־פְּלֹתוֹ, לְמָה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם לְאֹמֵר "בְּרָעָה" הוֹצִיאָם (שמות ל"ב), זו היא שְׁאֵמַר לָהֶם, רְאוּ כִי רְעָה נִגְדָה פְּנִיכֶם; מִיָּד וַיִּנְחַם ה' עַל הַרְעָה וְהִפְךָ אֶת הַדָּם לְדָם מִיֶּלֶה, שָׁמַל יְהוֹשֻׁעַ אוֹתָם, וְזֶהוּ שֵׁנִי "הַיּוֹם גְּלוּתִי אֶת חֲרַפְתּוֹ מִצְרַיִם מְעַלְיָכֶם" (יהושע ה'), שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים לָכֶם, דָּם אָנוּ רוֹאִין עֲלֵיכֶם בְּמִדְבָּר:

9. **שמות פרק יג, יח**
(יח) וַיִּסָּב אֱלֹהִים אֶת־הָעַם גֵּרָד מִדְבָּר יַם־סוּף וַחֲמֹשִׁים עָלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:
תרגום המיוחס ליונתן - תורה שמות פרק יג פסוק יח
(יח) וְאַחֲזָר יִי יַת עֲמָא אוֹרַח מִדְבָּרָא דִימָא דְסוּף וְכָל חַד עִם חֲמִשָּׁא טְפָלִין סְלִיקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

10. **כתר יונתן שמות פרק יג פסוק יח**
ויסב יי את העם דרך המדבר של ים של סוף וכל אחד עם חמישה ילדים עלו בני ישראל מארץ של מצרים:

11. **רש"י שמות פרשת בשלח פרק יג פסוק יח**
וחמשים. אֵין חֲמוּשִׁים אֶלָּא מְזִנְיִים; (לפי שֶׁהִסְבִּין בְּמִדְבָּר הוּא גֵרָם לָהֶם שֶׁעָלוּ חֲמוּשִׁים, שָׁאֵלוּ הַסְבִּין דְּרָד יָשׁוּב, לֹא הָיוּ מְחֻמָּשִׁים לָהֶם כֹּל מַה שֶׁצָּרִיכִין, אֶלָּא כְּאֵדָם שֶׁעוֹבְרִים מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וּבְדַעְתּוֹ לְקַנּוֹת שֵׁם מַה שֶׁיִּצְטָרֵךְ, אֲבָל כְּשֶׁהוּא פּוֹרֵשׁ לְמִדְבָּר צָרִיךְ לְזַמֵּן לוֹ כָּל הַצָּרֵךְ; וּמִקְרָא זֶה לֹא נִכְתַּב כִּי אִם לְשַׁבֵּר אֶת הָאֵזֶן, שֶׁלֹּא תִתְמָה בְּמִלְחָמָת עֲמָלֵק וּבְמִלְחָמָת סִיחוֹן וְעוֹג וּמִדְּבָר מֵהִיכָן הָיוּ לָהֶם כְּלֵי זִין שֶׁהִכּוּ אוֹתָם בַּחֲרָב) וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וְאַתֶּם תַּעֲבְרוּ חֲמֹשִׁים" (יהושע א'), וְכֵן תִּרְגְּמוּ אֶנְקְלוֹס "מְזִנְיִין", כְּמוֹ "וַיִּרְקֵ אֶת חֲנִיכֵיוֹ" (בראשית י"ד) – וְזִרְיָו. דְּבָר אַחֵר, חֲמֹשִׁים אֶחָד מִחֲמִשָּׁה יִצְאוּ וְאַרְבָּעָה חֲלָקִים מִתּוֹ בְּשִׁלְשֵׁת יְמֵי אֶפְלָה (מכילתא):

12. **גור אריה שמות פרשת בשלח פרק יג פסוק יח**
דבר אחר וכו'. מפני שהוקשה על פשט הכתוב דהוי ליה למכתב 'וחמשים הלכו', מאי "וחמשים עלו", אלא לכך תלה ביציאתם למכתב "וחמשים עלו" לומר כי אחד מחמשה חלקים יצאו:

13. **שפתי חכמים שמות פרשת בשלח פרק יג פסוק יח**
ח דלפירוש ראשון קשה איך מביא ראייה דהתם אי אפשר לפרש בענין אחר, לכן פירש ד"א ואמר אין המקרא יוצא מידי פשוטו, שגם הוא לשון זירוז:

14. מנחת שי שמות פרק יג פסוק יח

נחמשים: השי"ן רפה בספרי' מדוייקי' כ"י, > וגם בדפו' קדמון. והוא חס' וי"ו אחר המ"ם ע"פ המסורת. ובמכילתא וחמשים עלו אחד מחמשה, וי"א אחד מחמשים, וי"א אחד מחמש מאות וכו'. יבירושלימי פ' במה אשה מלמד שהיו מזויינין בחמשה מיני זיין וכו'.

15. רשב"ם שמות פרק יג פסוק יח

(יח) וחמשים - בכלי זיין. שהיו הולכים לירש את ארץ כנען, כמו שכת' למעלה ואומר אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ הכנעני וגו', וכן תעברו חמשים דיהושוע:

16. אבן עזרא הפירוש הקצר שמות פרק יג פסוק יח

וחמשים - חגורי חומש, מגז' ויכהו שם החומש (ש"ב ג, כז). ויש או' כי טעמו הצלע החמישית, וכן חלוצים תעברו (דברים ג, יח) - חגורי חלוצים, והעד הנאמן: אתם תעברו חמשים (יהושע א, יד). ודרש, שעלו אחד מחמש מאות, דבר יחיד הוא, ועליו מחלוקת, ואיננו קבלה כלל. ודי לנו הצער שאנחנו בו עם חכמי ישמעאל, שהם אומרים איך יתכן מחמשים וחמשה זכרים שיולידו במאתים ועשר שנים שש מאות אלף זכרים מבן עשרים. והנה היו כפל הכפל עם הטף והנשים, כי לא חשבו יעקב ובניו, כי לא הולידו במצרים עוד, כי לא מצאנו יחוש רק אל היורדים מצרימה ולא ספרו הבנות. ותשובתנו, כי הנה יעקב לבדו הוליד בארבעים ושש שנים ס"ט בנים ובני בנים ועל זה המספר יכפלו כפלי כפלים מהמספר הכתוב. אז השיבו לנו עוד, כי יעקב ובניו לא הולידו נקבות כי אם שתיים, וזה היה במעשה נס, ואל תספור כן ליורדי מצרים. ועוד שיעקב היו לו ארבע נשים, ומי יבאר שכן היה לכל אחד מבני בניו. גם אנחנו השיבנו, תנו לנו שלשה עשר זכרים בין בנים ובני בנים בארבעים ושש שנים, והנה יהיו יותר מן שבע מאות ובסוף תשעים ושנים יהיו ט' אלפים וג' מאות, ובסוף קפ"ב יהיו יותר מאלף אלפים ות"ק אלף, ועוד לא הגענו למאתים ועשר שנים. גם יתנו לנו עשרה בארבעים ושש שנים ויספיקו. ועוד כי הכתוב אומר על מכת ערוב ושמתי פדות בין עמי ובין עמך (שמות ח, יט). ואמר בספר תהלות: ישלח במ ערוב ויאכלם (תהלים עח, מה). והנה במכה שאכלה מצרים נמלט ישראל, גם מת רוב מקנה מצרים בדבר, וממקנה בני ישראל לא מת אחד. ובמכת בכורים לא מת בישראל אחד. ובמכת חשך וכלל בני ישראל היה אור. והנה במכות שמתו בהם המצרים לא מתו ישראלים. ואף כי במכה שלא מת מצרי ממנה, ואיך מתו כל ישראל בחשך עד שלא נשאר מהם רק חלק מחמש מאות? והנה לא היה לישראל אור במושבותם (שמות י, כט). רק מחשכי דבר ואפלת מות. ואחר שלא נשאר כי אם חלק קטן מעם רב, הנה לא היתה גאולה לישראל כי אם רעה חולה. וזה הפך הכתוב, והכלל דרש הוא, ואין לסמוך עליו. ואולי שאמרו בתחלה היה לו סוד:

17. תורת משה שמות פרק יג פסוק יח

וחמשים עלו בני" מארץ מצרים. ברש"י וחמשים מזויינים. וי"ל כיון שיצאו ישראל מזויינים למלחמה, למה בעמדם על הים לא צוה הקדוש ברוך הוא לבני"י שילחמו עם מצרים וה' ילחם להם וינצחו ישראל בדרך הטבע, ולא יזה טעם עשה הקדוש ברוך הוא נס גדול שלא בדרך הטבע לקרוע להם הים ולנער פרעה וחילו בים סוף. אבל באמת מדרך המוסר איננו נכון שישראל בעצמם יעמדו נגד המצרים ללחום נגדם בחרב שבידם כי אכסניא היו להם, ומפני כך צוה הקדוש ברוך הוא (דברים כ"ג ח') לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו, ובירא דשתית מיא מיניה לא תישדי ביה קלא (ב"ק צ"ב ע"ב), לכן צוה הקדוש ברוך הוא ויבואו בני"י בתוך הים ביבשה ויבקעו המים ולא ילחמו בני"י בעצמם נגדם, וזהו דמשמענו קרא הכי, מוסר וד"א שחמשים עלו בני"י ואעפ"כ לא רצה הקדוש ברוך הוא שילחמו עמהם אלא הקדוש ברוך הוא בקע הים לפניהם.

18. שיר מעון שמות פרק יג פסוק יח Rav Shimon ben Rav Avraham Shmuel Binyamin Sofer

(יח) וחמשים עלו בני" מארץ מצרים ויקח משה את עצמות יוסף עמו. חמשים פירש"י מזויינים. יש לפרש ידוע שזכות הצדיקים מגין ובפרט במקומות אשר המה שמה ומקרא מלא הוא (בראשית י"ח כ"ו) ונשאתי לכל המקום בעבורם, וגדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהן, במקום שהם שוכבים על אדמת הקדוש מגינים מאוד על האנשים במקום שהם שמה, וזה וחמשים עלו בני"י מארץ מצרים ומה הי' זיונם היינו במה שלקח משה עצמות יוסף עמם לכן יוסף הצדיק הי' מגין עליהם וכמו שהם נבקע ונס מפני נס מפני שראה ארונו של יוסף כדאיתא במדרש (ילקוט תהלים קי"ד רמז תתע"ג).

19. **אמת ליעקב שמות פרק י פסוק כב** Rav Yaakov ben Rav Binyamin Kaminetzky 1891-1986
ויהי חשך אפלה בכל ארץ מצרים. פירש"י וז"ל: ולמה הביא עליהם חשך שהיו בישראל באותו הדור רשעים ולא היו רוצים לצאת ומתו בשלשת ימי אפלה וכו'. הנה אף שבאמת כל בני הדור ההוא לא היו נחשבים כצדיקים, שהרי מצינו שטענו מלאכי השרת הללו עובדי עבודה זרה והללו עבודה זרה, הרי שהמלאכים לא היו יכולים לראות שום הבדל בין ישראל למצרים, וא"כ מדוע מתו דוקא רשעים אלו ולא כל הרשעים. ונראה משום שאלו היו רוצים לעכב בידיהם של האחרים מלצאת, זהם סברו שמכיון שקבלה בידם שישתעבדו ד' מאות שנה א"כ עדיין לא הגיע זמן הקץ, ופחדו שאם יצאו קודם הזמן אז יארע להם כמו שיארע לבני אפרים שיצאו קודם הזמן, ולא האמינו לדברי משה והזקנים שחישב ה' את הקץ בזכות האבות, ולכן המיתן הקדוש ברוך הוא. אבל הכלל כולו, אף שבעיני המלאכים היו בגדר עובדי עבודה זרה, אבל רק הקדוש ברוך הוא יש לו את הראייה למרחוק להבין שאומה זו שעכשיו הם עובדי עבודה זרה יהיו בעוד שבעה שבועות מוכנים לעמוד בהר סיני ולומר "נעשה ונשמע", ופנימיות כזו גם המלאכים אין מרגישים בה, עד שהוצרך הקדוש ברוך הוא להוכיח את זה למדת הדין על ידי מה שהראה להם ארוננו של יוסף [בראשית רבה פרשה פ"ז אות ח'], והיינו שהוכיח להם שאומה זו תוך תוכם ממקור אחר נחצב, וביארתי זה היטב להלן בדברינו ריש פרשת בשלח [י"ג פי"ט], עיין שם.

ונצייר נא לעצמנו מה היתה הרגשתם של בני ישראל במשך ימי מכת חושך, שהרי רואים הם שישראל לוקין יותר מן המצרים, שבמשך ג' ימים מתו יותר מב' מליונים גברים לבד מטף וזקנים ונשים, והלא לא ידעו טעם מכה זו, ובודאי שהיו ישראל תמהין ואומרים מה זה עשה ד' לנו. וזוהי נחמתנו במצב זה שאנו מתרעמין כביכול על הנהגת השי"ת בנוגע לכלל ישראל, אבל לפ"ז משמע שאנו קרובין לגאולה..

20. **אמת ליעקב שמות פרק י: יט**

ויקח משה את עצמות יוסף עמו... בכל זאת היתה מחכמת משה רבינו ע"ה שמצות לקיחת עצמות קודמת למצות ביזת מצרים, מפני שלמצוה זו יש קופצים ולזו אין קופצים, וגם מפני שבמצוה זו ישנה הנאת הגוף ולזו אין הנאת הגוף, וקרובה היא יותר ללשמה. ומעתה לכשנבוא לדעת כמה הועיל משה לכלל ישראל ע"י מצוה זו, נמצא מש"כ רז"ל [בראשית רבה פרשה פ"ז אות ח'] בזה"ל: שמעון איש קטרון אומר בזכות עצמותיו של יוסף נקרע להם הים לישראל הה"ד הים ראה ויננס בזכות ויעזוב בגדו וינס, ועיי"ש. וביאור דברי המדרש מסתבר משום דבאמת הניסה הזו היתה מסירות נפש ממש, שהרי הבין שהיא תוכרח לכסות קלונה ותצטרך לומר "בא אלי העבד העברי ויהי כהרימי קולי ויעזב בגדו אצלי וינס החוצה", וכל התוצאות שהיו אח"כ, ואלמלי חלומות פרעה הלוא היה נשאר כל ימי חייו בבית הסהר, הרי שמסירות נפש ממש היה כאן, וזכות זו היו צריכים ישראל בשעת קריעת ים סוף, שהרי אמרו מלאכי השרת הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז, הרי שהמלאכים לא ראו הבדל בין אלו לאלו, והוצרך הקדוש ברוך הוא מחמת זה להטריד את השטן בענין איוב, ואילו לא היו הוכחות שאנו נשתנינו מכל אומה ולשון לא היתה יכולה מדת הרחמים לעמוד בפני מדת הדין כביכול, ואיפה מצאו זאת? בנסיונו של יוסף, כי הדברים היו כל כך רחוקים ממושגי האומות עד שספרו רז"ל [ב"ר שם אות ו']: מטרונא שאלה את ר' יוסי א"ל אפשר יוסף בן שבע עשרה שנה היה עומד בכל חומאו והיה עושה הדבר הזה וכו' עיין שם, הרי שלא השיגה שישנה באפשריות האדם לעמוד בניסון זה, וכאן הראה הקדוש ברוך הוא למדת הדין שנשתנינו מכל אומה ולשון, ואפילו אם עובדי עבודה זרה הם אבל תוך תוכיותם ממקור אחר נחצב. אבל משמע מתוך מאמר זה שבלא ארוננו של יוסף לא היה הים מתבקע, ונמצא שמצוה זו הצילם לכל ישראל, ונתקיימה בינתם, בין ביזת מצרים ובין ביזת הים, נמצא דגם מצות ואח"כ יצאו ברכוש גדול נתקיימה ג"כ ע"י מצוה זו של לקיחת עצמות יוסף..